

ÜLKER KÖKSAL'IN TİYATROLARINDA KÖYDEN KENTE GÖÇ¹

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN²

Mehmet TÛTAK³

Burcu TÛTAK⁴

ÖZET

İnsanoğlu tarihin çeşitli dönemlerinde doğal, sosyal, siyasi ve ekonomik nedenlerden ötürü yaşadığı yerleri terk etmek ve yaşamını yeni yerleşim alanlarında sürdürmek durumunda kalmıştır. İnsanların coğrafi bir bölgeden diğer bir bölgeye yönelişini ifade eden bu hareketlilik, en genel yorumuyla kişilerin zamanda, fizik mekânda veya sosyal yapılardaki her tür devinimine veya göçüne işaret eder. Kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli, yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme gibi boyutları olan bu demografik hareketler, toplumların çehrelerini değiştiren sosyolojik süreçlerin başında gelmektedir. Gerek dünyada gerekse Türkiye'de özellikle gelişmekte olan ülkeler için ciddi bir problem olarak görülen göç türlerinden biri de kırdan kente ya da köyden kente yönelik göçlerdir.

Ülkemizde iç göçle köyden kentlere yönelen yoğun nüfus akımı nedeniyle birey ve toplum yaşamını ilgilendiren pek çok alanda ciddi sorunlar baş göstermiştir. Bütün toplumu ilgilendirecek bir boyuta erişen bu sorunlara sanatçılar da duyarsız kalmamıştır. Nitekim köyden kente göçün yoğun olarak yaşandığı yıllarda Ankara'da yaşayan Ülker Köksal da yaşadığı kentin çehresini değiştiren hızlı değişim ve dönüşümün bir tanığı olarak tiyatrolarında bu sorunlara yer vermiştir. Köksal 1972-2003 yılları arasında kaleme aldığı yirmi bir oyunla tiyatro tarihimizin önemli isimleri arasında yerini alır. Bu oyunlar, köyden kente yapılan göçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan yoksulluk, psikolojik baskı, aile içi şiddet, kültür çatışması, değer yitimi, dışlanma, geleneksel yaşam ile modernlik çatışması açısından zengin bir içeriğe sahiptir.

Bu çalışmada öncelikle Köksal'ın köyden kente göç olgusunun hangi boyutlarını ele aldığı belirlenecektir. Daha sonra yazarın göç bağlamında hangi problem alanlarına değindiği tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Göç, İç Göç, Köyden Kente Göç, Ülker Köksal, Tiyatro

¹ Bu Makale 27-29 Nisan 2019 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen ASEAD 5. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

² Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, zekitastan@gmail.com

³ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE Türk Dili ve Edebiyatı ABD Doktora öğrencisi, mehmettutakk@gmail.com

⁴ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE Türk Dili ve Edebiyatı ABD Doktora Öğrencisi, tutak.brc@gmail.com

GİRİŞ

İnsanoğlu tarihin çeşitli dönemlerinde doğal, sosyal, siyasi ve ekonomik nedenlerden ötürü yaşadığı yerleri terk etmek ve yaşamını yeni yerleşim alanlarında sürdürmek durumunda kalmıştır. İnsanların coğrafi bir bölgeden diğer bir bölgeye yönelişini ifade eden bu hareketlilik, en genel yorumuyla “kişilerin zamanda, fizik mekânda veya sosyal yapılarıdaki her tür devinimine veya göçüne işaret eder” (Fichter, 1996:154). “Kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli, yerleşim hedefi güden coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme” (Yalçın, 2004: 13) gibi boyutları olan bu demografik hareketler, toplumların çehrelerini değiştiren sosyolojik süreçlerin başında gelmektedir. Ancak gerçekleşme nedeni, içeriği, kapsamı, boyutu, insan ve toplum üzerindeki etkileri açısından her göç, kendine özgü özellikler taşımaktadır.

“Savaşlar, fetihler, kıtlık, büyük salgınlar, önemli iklim değişiklikleri, ideolojik baskılar, tehcir, basit insan hareketleri, avcılık, toplayıcılık, göçebe, çobanlık, kentleşme ve işsizlik gibi etkenler(e)” (Emiroğlu vd. 2003: 342) bağlı olarak gerçekleşen göçler, gerçekleşme şekillerine göre çeşitli şekillerde anılmaktadır. Örneğin göçler, aynı ülke içinde gerçekleşmesi durumunda ‘iç göç’; farklı ülkeler arasında gerçekleşmesi durumunda ise ‘dış göç’, yani ‘uluslararası göç’ olarak ifade edilirken kalınan süreye göre geçici veya kalıcı, göçün gerçekleşme şekline göre ise gönüllü ya da zorunlu göç gibi ifadeler kullanılmaktadır.

Gerek dünyada gerekse Türkiye’de özellikle gelişmekte olan ülkeler için ciddi bir problem olarak görülen göç türlerinden biri de kırdan kente ya da köyden kente yönelik göçlerdir. Kırsal alanlardan büyük kentlere yapılan göçlerden ötürü günümüzde dünya nüfusunun önemli bir bölümü kentlerde bulunmaktadır. “Dünya nüfusunun 1950 yılında %71.20’sinin kırsal bölgelerde yaşadığı bu oranın 2000 yılında %53.60’a düştüğü, 2050 yılında ise bu oranın %31.30’a düşeceği tahmin edilmektedir” (Güreşçi, 2011:108).

Türkiye nüfusu ve bu nüfusun kent ve kıra göre dağılımı incelendiğinde 1927-1950 yılları arasında ülke nüfusunun oldukça yüksek bir oranının kırsal alanlarda yaşadığı görülmektedir. Zira 1927’de 13.648.270 olan ülke nüfusunun % 75.78’i kır, % 24.22’si şehirlerde yaşamaktadır. 1950 yılından günümüze kadarki süreçte ise kırsal nüfus oranı hızlı bir düşüş göstermiştir. Kırsal nüfus oranı 1950’de % 75.06; 1980’de % 58.20; 2000’de % 35.10; 2010’da ise % 23.74’e kadar gerilemiştir. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre il ve ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin oranı 2016 yılında %92,3 iken, bu oran 2017 yılında %92,5’e yükselmiştir. Belde ve köylerde yaşayanların oranı ise %7,5 olarak gerçekleşmiştir. (TÜİK, 2017)

Türkiye’de iç göçle köyden kentlere yönelen yoğun nüfus akımı nedeniyle eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, ekonomi, kentleşme, hizmet kalitesi, kamu olanaklarından yararlanma, tarımsal üretim ve verimlilik, hayvancılık, gelir dağılımı, istihdam, kamu yönetimi, sosyal planlama, ulaşım, alt ve üst yapı hizmetleri, işgücü ve istihdam dengesi, toplumsal kaynakların dağılımı, konut gereksinimi, mülkiyet, konut dağılımı, kentsel yerleşim düzeni, toplumsal ve kültürel uyum, yaşam biçimi, kentsel bilinç, hava kalitesi, gürültü, erozyon, suç oranları, kayıt dışı ekonomi başta olmak üzere birey ve toplum yaşamını ilgilendiren pek çok alanda ciddi sorunlar baş göstermiştir.

Kısa bir sürede bütün toplumu ilgilendirecek bir boyuta erişen bu sorunlara sanatçılar da duyarsız kalmamıştır. Nitekim köyden kente göçün yoğun olarak yaşandığı yıllarda Ankara’da yaşayan Ülker Köksal da yaşadığı kentin çehresini değiştiren hızlı değişim ve dönüşümün bir tanığı olarak tiyatrolarında bu sorunlara yer vermiştir.

1. ÜLKER KÖKSAL’IN TİYATROLARINDA KÖYDEN KENTE GÖÇ

Cumhuriyet dönemi oyun yazarlarından Ülker Köksal her sanatçının içinde yaşadığı çağa ve topluma karşı sorumlu olduğuna inanır. Ona göre oyun yazarı ister dünün insanını ister yarının insanını ele alsın çağın ve toplumun sorunlarına cevap vermek, toplumun sorunları ve koşulları içinde debelenen insanın daha mutlu olmasını sağlamak veya çözüm yolları üzerinde düşünmek gibi sorumluluklara sahiptir. (Köksal, 1975: 2) Bu nedenle yazın hayatı boyunca yazdığı oyunlarda yazarlık sorumluluğunun temeline eğitimde fırsat eşitliği, okur-yazarlığın önemi, kadın hakları, yoksulluk, evlilik, aile ve aile sorunları, geleneksel yaşam tarzının olumsuzlukları, hoşgörü, çağdaşlaşma ve kent yaşamı gibi konuları yerleştirmiş, bir parçası olduğu toplumun aksayan yönlerine ilişkin çözüm önerileri sunmaktan geri durmamıştır. Köksal’ın ele aldığı bir diğer konu da köyden kente yapılan göçlerdir.

Köksal, köyden kente göç olgusunu irdelerken konunun tek bir boyutla yetinmeyerek konuyu bütün yönleriyle tahlil ve analiz etmeye, sorunların arka planında yatan temel sebepleri ortaya çıkarmaya; tarihsel, toplumsal ve kültürel bileşenlerini açığa çıkarmaya çalışmıştır. Köksal’ın kaleme aldığı oyunlar, köyden kente yapılan göçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan yoksulluk, psikolojik baskı, aile içi şiddet, kültür çatışması, değer yitimi, dışlanma, geleneksel yaşam ile modernlik çatışması açısından zengin bir içeriğe sahiptir.

1.1. Yoksulluk

Yoksulluk, genel bir ifade ile bireylerin hayatlarını idame ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu gıda, giyim ve barınma gibi belli başlı gereksinimlerini karşılayamaması olarak tanımlanabilir. Günümüz toplumlarında önemli bir sorun olma özelliğine sahip yoksulluk, içerisinde pek çok sorunu barındırmaktadır. Sosyal dışlanma, şiddet ve suç, gecekondulaşma ve gettolaşma, marjinalleşme, konut ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, aile parçalanmaları, boşanma ve depresyon gibi sorunların yanında toplumla bütünleşememe, toplumdan dışlanma, ayrımcılığa uğramak da yoksullukla doğrudan ilintili problemlerdir. (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 80)

Oyunlarından hem kırsal hem de kentsel yoksulluğu ele alan Köksal, bu iki faktörün birbiriyle bağlantılı olduğuna inanmaktadır. Köksal’a göre kırsal bölgelerde tarımsal üretimle geçimlerini sağlayamadıkları için yoksulluk ile mücadele eden kişiler eninde sonunda kentlere göç etmektedirler. Kentlerdeki iş olanaklarından faydalanarak daha iyi bir yaşam standardına sahip olma hayali ile yapılan bu göçlerde ise kişiler daha çok hayal kırıklığı yaşamaktadır. Zira kentlerin kalifiye eleman talebine karşılık hiçbir vasfa sahip olmayan bu kişiler bakıcılık, gündelikçilik, kapıcılık, inşaat işçiliği gibi düşük ücretli iş kollarında çalışmak zorunda kalır.

Bu durumun sonucunda da kentsel yoksulluk artmaktadır. “Besleme”, “Uzaklar”, “Bir Diploma Töreni” gibi oyunlarda kadınlar gündelikçilik; kocaları da kapıcılık yapmasına rağmen ailelerin kent yaşamının gerektirdiği yaşamak bir tarafa temel ihtiyaçlarını dahi karşılamakta zorlandıkları görülmektedir.

“Yollar Tükendi” adlı oyunda ise daha trajik bir durum söz konusudur. Ailenin tek geçim kaynağı köyde sahip oldukları küçük bir tarladan ibarettir. Tarladan elde edilen mahsuller ailenin bir yıllık gıda ihtiyacını karşılayamaması üzerine ailenin erkekleri mevsimlik işçi olarak çalışmaya başlar. Ancak bu girişim de ailenin ekonomik durumunun düzelmesi için yeterli olmayınca büyük bir umutla şehre (Ankara) göç ederler. Göç ettikleri şehirde kapıcı dairesine yerleşen aile için bu teşebbüsün oldukça ağır sonuçları olur. Şehre taşındıkları ilk andan itibaren bütün aile bireyleri sabahın ilk ışıklarından gece geç saatlere kadar çalışır ancak kazandıklarıyla karınlarını zar zor doyururlar. Öyle ki anne bile (Gülsün Ana) oldukça ilerlemiş yaşına rağmen üç beş kuruş karşılığında apartman merdivenlerini silmek durumunda kalır. Gelininin saçını kestirip sattığını duyması üzerine Gülsün Ana, kent yaşamının kendilerine uygun olmadığını, gecekodu köşelerinde süründüklerini, yoksulluklarının daha da arttığını ifade ederek çocuklarını köye döndürmeye çalışır. Çocukları annelerini anlamaktan oldukça uzak olsa da Gülsün Ana’nın sarf ettiği sözler, köyden kente göç eden bir ailenin karşı karşıya kalabileceği muhtemel sorunlara işaret etmesi açısından önem arz etmektedir:

Şehir ha... Darmadağın etti şehir bizi. Zıyanlık. Vay şehir vay... Gördün mü bize ettiğini? Memet’i gâvır ellerine kaçırdın. Saçımızı kestir aldın. Bizi birbirimize düşürdün. Toprağımı satmam ben. (...) İşte dediğinizi yaptık şehre geldik. Beyler gibi yaşadık mı? Çalışıyoruz, çalışıyoruz anca boğazımıza. Ona bile yetmiyor. (...) Ben doktorsuz da ölürüm. Köyümde ölecem ama... Orda ölmek burda yaşamadan daha iyi. Şehirli olmuşum... Hiç de bile şehirli olmadım. (...) Nah işte... Şehir toprağında soğan bilem yetişmiyor. Ektiymdim oraya. Onca suladım baktım. Ot bilem çıkmadı. (s.108-116)

Burada yoksulluk olgusu her ne kadar ailenin kente göç etmesine neden olan temel etken olsa da sonraki süreçte ailenin içerisine düştüğü durum, göç ve kentsel yoksulluk arasındaki ilişkiyi açıklarken göçün kentsel yoksulluğu arttırdığını iddia eden yaklaşımı destekler niteliktedir. Ayrıca bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında da köyden göç edenlerin emek piyasasındaki nitelikleri göz önüne alındığında bu durumun şaşırtıcı olmadığı görülür. Zira oyunun yazıldığı yıllarda Ankara’ya göç eden bir gruba uygulanan bir ankette kente göçtüklerinde yaptıkları ilk işin ne olduğunun sorulması üzerine katılımcılardan oldukça dikkat çekici yanıtlar alınmıştır. Alınan yanıtlara göre, gerek çalışmamış olanların, gerekse mevsimlik ve düzensiz işlerde çalıştıklarını belirtenlerin sayısı (% 82) oldukça yüksektir. Görüşmeye katılanların % 83’ü kalıcı bir meslek sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Aylık geliri olduğunu belirten hanelerin toplam gelirleri ortalamasının 86 milyon TL olduğu, bunların ¾ ünün aylık toplam gelirininin 100 milyon TL ve altında gerçekleştiği görülmektedir. Bu veriler Gülsün Ana ve ailesinin karşı karşıya kaldığı durumu açıklamakla kalmayıp bu kesimin kentin yeni yoksullarını oluşturduğunu ya da mevcut kentsel yoksulluğu daha da keskinleştirdiğini de tüm açıklığı ile göstermektedir. (Ersoy, 2005: 5)

1.2. Sosyal Dışlanma

Köyden kente göç edenlerin karşı karşıya kaldıkları sorunlardan biri de dışlanmadır. “İnsanların, toplumsal yaşamdan uzaklaşacak düzeyde maddi ve manevi yoksunluk içinde olmaları, hakların ve yaşamlarını koruyacak kurumlardan ve sosyal destekten yoksun olmalarını ifade eden sosyal dışlanma” (Çakır, 2002: 83) büyük oranda yoksulluğun bir tezahürü olarak kabul edilmektedir. Büyük kentlere yoksulluk nedeniyle göç eden kişilerin çok büyük bir bölümünün toplumsal hayata ekonomik imkânsızlıklardan dolayı katılma konusunda engeller yaşamaları kent merkezlerine tutunamamalarına ve kent dışındaki az gelişmiş gecekondulu mahallelerine yerleşmelerine neden olmaktadır. “Kentlerin kıyısında yaşayanlar için kente yakın olamamak, bir bakıma kentin ekonomik, sosyal, kültürel imkânlarının dışından olmak kentin üretim sürecine katılmamak anlamına gelmektedir” (Taş ve Özcan, 2013: 296). Bu kişilerin yaşam alanlarının çoğunlukla gecekondulu, çöküntü mahalleleri, apartmanların kapıcı daireleriyle sınırlı olması ve kentlerin belirli bölümlerinde toplanmaları mekânsal olarak kent yaşamından ayrışmalarına neden olduğu kadar kent yaşamına uyum sağlamalarına da engel olmaktadır. Bu durumun ortaya çıkardığı en trajik sonuç ise köy yaşamının kente taşınması, geleneksel yaşam biçimi ve algısının sürdürülmesi, değişimin gerekli görülmemesi, kent yaşamının sorumluluklarının yerine getirilmemesidir. Köyden kentlere göç edenler arasında sosyal dışlanmaya en çok maruz kalan kişiler, kent yaşamına entegre olmaya direnç gösteren, kendi alışkanlıklarını sürdürme konusunda ısrarcı olan ve ‘köylü kentli/kent köylüsü’ olarak nitelenen kesimdir. Zira “kentsel nüfusun çoğunun köyün benzeri olan gecekondulu mahallelerinde oturduğu, kazancını devletin kontrolü ve inisiyatifi dışındaki enformel sektörde elde ettiği, yaşantısına ekonomik olarak destek olması için bahçesinde sebze, meyve, tavuk yetiştirdiği bir ortama ne derece kent ve bu ortamda yaşayan kişiye ne derece kentli denilebilir?” (Erman, 1996: 289) Bu duruma “Bir Diploma Töreni”nde Ayseli Öğretmen’in sarf ettiği sözler aracılığıyla dikkat çeken Köksal, sosyal dışlanmanın boyutunu oldukça çarpıcı ifadelerle ortaya koyar:

Onları gördüğüm anda öfkeden ne yaptığımı bilemez hale geliyorum. Tanıyorum hepsini. Her gün aynı otobüsle gidip geliyoruz. Bizim siteden bir önceki durakta gecekondulu mahallesi var. Bütün gün nerdeyse onlarlayım. Kadınları bizim sitedeki evlerde, erkekleri de yapılarda, bahçe işlerinde, kapıcılıkta falan çalışırlar. Şişman, tıkkız, kendini bırakmış, uyuklayan insanlar dolduruyor otobüsü. Bizler ayakta kalıyoruz çoğu zaman. Giysileri eski, iğreti, ucuzcudan alınmış ya da başkası tarafından eskitilerek onlara verilmiş birbirini tutmaz renklerde kumaşlardandır. Soğan, bulaşık süngeri, yanmış yağ, kirli sepeti gibi kokarlar. Her yerde onlar... Öyle de çok yer kaplarlar ki... Otobüse binerken sizi iterler, sıranızı kaparlar, yanınıza oturdular mı sizi sıkıştırır, üzerinize abanırlar. Yayılırcasına, böyle, çökermişçesine otururlar. Biletsiz otobüse bindirdikleri bir sürü de çocukları vardır. Kimi kucaklarında, kimi karınlarında, kimi eteklerine tutunmuş kimi de ellerine asılmış... Ağızları açık, sümüklerini çekerek çevreye bakan çocuklar.

Bilet parası vermemek için bazen yalvarır gibi bazen çocuklarına acımadıkları için otobüstekileri suçlarcasına konuşurlar, “Oh şoför bey abim şuncacık çocuk zaten. Hepsini toplasan bir insan etmez. Parası cebinden çıkacak değil ya...” Arsız arsız gülerler. Gurursuzlar... Onursuzlar... Sonunda onca çocuğu bir yerlere sıkıştırmayı becerirler çabucak. Çocuklar ya bir simit parçasını kemirirler ya da ceplerinden çıkardıkları çekirdekleri yiyip kabuklarını yere atarlar. Kadınlar oturacak yerleri kaparken ya da onlara verilen yerlere aceleyle oturmaya çabalarken kendilerini o kadar haklı görürler ki yardım edenlere teşekkür etmezler bile. Belki haklısınız cahil insanlar. Ama sonuçta ne oluyor? (...) Demokrasi mi? İnsan hakları mı? Yokum ben. Demokrasi; çiçeksiz, rüzgârsız, ormansız, yaşamaksa, sevgilerin, güzelliklerin, inceliklerin yok olmasıysa eğer yokum ben. Demokrasiyi de istemiyorum. Eksik olsun. Demokrasısız da yaşarım ben. Düşünce özgürlüğünden yanayım ama düşünmesini bilen insanların bulunduğu bir toplumda olursam. Bizim gibi insanlar kendi seçtikleri tarafından yönetilmiyorlar ki... Onların seçtiklerini, bizim istemediklerimizi getiriyorlar başımıza. Bu da beni çıldırtıyor. Çıldırtıyor. Ne işe yarayacak eşit olanaklar? Hiçbir işe yaramaz. Bunca yıllık öğretmenlik yaşantımda onların çocuklarının içinden topluma yararlı, başarılı olacak birinin çıktığını hiç görmedim. (...) Ömrümüz onlar gibilere yer açmakla geçecek. Doğurun sonra salın sokaklara çocuklarınızı, peki ama o çocuklardan neden biz sorumlu olalım? Böyle bir dünyaya çocuk doğurmak mı? İyi ki hiç çocuğum olmadı. (...) Onlar da bizim gibi, hatta bizden de fazla acısını çekecekler köyden gelip kentleri köyden de beter hale getirenlerin elinden. (...) Onların kentlerimizi, doğayı, çevreyi, her şeyi bozma, yığınla çocuk doğurma haklarına karşı çıkıyorum yalnızca. Onlara hoşgörölü davranmak zorunda da değilim. Hayır. Böyle bir sorumluluğum yok. Hayır. Hayır. Bin kere hayır. Yüz bin kere hayır. Onlar benim düzeyime gelinceye kadar da onları istemiyorum, dışlıyorum, yaşamımda yer vermiyorum onlara. İşte bu kadar... (s.17-21).

Ayseli Öğretmen’in burada sarf ettiği sözlerin toplumsal bir yönünün olduğu ve toplumun belli bir kesiminin düşüncelerini yansıttığı aşikârdır. Zira eğitimci olmasına karşın bir bireyin toplumsal bir gruba bu şekilde kin kusması, toplumsal bir patlamaya da işaret etmektedir. Bu yönüyle Köksal’ın sosyal dışlanmanın toplumsal ayrıştırmaya neden olabileceğini ve hatta toplumun geleceğini tehdit edebilecek boyutlara erişebileceğini ifade etmesi önemlidir.

Toplumda yaşanan/yaşanması olası toplumsal patlamaları araştıran sosyal bilimciler, göç dalgaları altında ezilen kent yerlilerinin ortaya çıkan olumsuzluklardan göçmenleri suçlama eğilimini gerekçelendirmeye çalışırken oldukça çarpıcı sonuçlara ulaşmışlardır. Bu bağlamda öncelikle köyden kente göç edenlerin yeni yaşam çevreleriyle uyum sağlayıp onunla bütünleşerek bir kent insanına mı dönüştüğü, yoksa bunu çeşitli nedenlerle gerçekleştiremeyip, köyünden taşıdığı alışkanlık ve değerleri kentte de sürdürerek köylü mü kaldığı sorusuna cevap arayan sosyal bilimciler, bu soruyu, göçmenlerin kentle kültürel ve sosyal ilişkiler açısından bütünleşmediği,

böylece ne köylü ne de kentli olabildikleri hem köylerinden kopmuş köylü hem de kabullenilmeyen kentli oldukları aynı zamanda hem köylü hem de kentli sayılabilecek tutum ve davranışlara birarada sahip oldukları, köylü olmaktan uzaklaştıkları ama henüz kentli de olmadıkları, tarımdan kopmuş oldukları ve kentteki işlerden gelir sağlamaya çalıştıkları için ‘kentlileşen köylü’ oldukları, köyü ve köy kültürünü, özellikle kentin gecekondu yerleşim alanlarında yeniden ürettikleri, dolayısıyla köylü oldukları şeklinde cevaplamışlardır. (Erman, 1996: 290)

Köksal’ın sosyal dışlanmaya değindiği bir diğer oyunu “Yollar Tükendi”dir. Bu oyunun asli karakterlerinden Gülsün Ana köye dönmeyi reddeden çocuklarına “Şehir de sizi istemiyor ama... Azarlıyor. Beğenmiyor. En kötü işleri size yaptırıyor, itiyor sizi... Şehir sevmiyor sizi” (s.117) diyerek karşı karşıya kaldıkları ötekileştirilmeye dikkat çeker.

1.3. Psikolojik Baskı ve Aile İçi Şiddet

Dünya Sağlık Örgütü tarafından “Bir bireyin yaralanmasına ve ölümüne neden olan ya da gelişmesini engelleyen fiziksel, psiko-sosyal ve cinsel olarak uygulanan kasıtlı davranışlar” (WHO, 2005) olarak ifade edilen şiddetin göç olgusuyla yakın bir ilişkiye sahip olduğu kabul edilmektedir. Nitekim göç her ne kadar toplumsal bir hareket olsa da “ekonomik hayattan kültüre kadar insanın her yönünü etkileyen temel bir değişim aracıdır. Göç, kentlerin sosyal dokusunu yeniden şekillendirirken, aile ve çocuk üzerinde de etkiler meydana getirmiştir. En büyük etki yoksulluk, uyumsuzluk, aile içi şiddet ve eğitim üzerinde olmaktadır” (Yıldırım, 2011: 965). Psikolojik baskı ve aile içi şiddet oranlarının kırsal bölgelerde ve köyden kente göç etmiş kesimlerde göreceli olarak daha yaygın olmasının nedenlerini araştıran toplum bilimciler, bu durumu sosyal kontrol mekanizmasının bu tür bölgelerde daha gevşek bir yapıda olmasına ve yoksulluğa bağlamaktadır. Köyden göç ederek kentlerin kenar mahallelerinde yaşama tutunmaya çalışan aileler, bir yandan sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlarla cebelleşirken sosyal denetim mekanizmalarından da uzak olmaları baskı ve şiddet faktörünün yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Göçle büyüyen az gelişmiş toplum kentlerinde, şanslı olup iş yaşamına katılan kadınlar oldukça düşük ücretler karşılığında gündelikçilik, hizmetçilik, çocuk bakıcılığı ve fabrikalarda uzmanlık gerektirmeyen basit işçilik gibi işlere katılırken erkekler, kapıcılık, inşaat işçiliği, hamallık, işportacılık, hurda toplayıcılığı veya halk otobüsü muavinliği gibi kalifiye olmayan mesleklere yönelmişlerdir. Yüksek gelir getiren sektörlerde iş imkânı bulamayan bu ailelerde oldukça yoğun ve ağır koşullar altında çalışmalarına rağmen ekonomik durumlarında herhangi bir iyileşme görülmediği gibi aile ilişkilerinde de derin sorunlar baş gösterir. Ülker Köksal da yoksulluğun pençesinde can çekişen ailelerin yaşamlarına odaklanarak çocuk ve kadınların karşı karşıya kaldıkları psikolojik baskı ve şiddete dikkat çekmiştir. Ancak Köksal, bu durumun sadece yoksulluk veya sosyal denetimin sınırlı oluşuyla açıklanamayacak kadar derin ve karmaşık olduğuna inanır. Nitekim ona göre toplumsal değerlerden atasözlerine, cinsiyet rollerinden iş hayatına kadar neredeyse yaşamın tüm alanlarına nüfuz eden baskı ve şiddetin gerçek faili cehalet, geleneksel kalıplar, toplumsal normlar ve ataerkil toplum yapısıdır.

Köksal, baskı ve şiddeti meşru gören erkek egemen toplum yapısını ve geleneksel algıyı “Yollar Tükendi” adlı oyunda geleneksel kalıplarla şekillendiği için bir yerde bu normların savunuculuğunu dahi üstlenmeye çalışan Gülsün Ana aracılığıyla ortaya koyar. Kente göç ettikten sonra gecekondulu mahallesinde oturan ve kapıcılık yapan kocasından şiddet gören kızını teselli etmek için “Kocan değil mi kız, döver de sever de” (s.119) diyen Gülsün Ana, zamanında yaşadığı bir olayı anlatarak kırsal bölgelerde kadına verilen değeri ortaya koyar:

Kadın kısmının başı eğik olacak a kızım. Erkek milletinin hepsi aynı. Ben, rahmetli babandan az mı dayak yedim? Bir gün hiç unutmam. Duvarın köşesini öpeceksin deyi tutturduydun... Dellendi mi gözü hiçbir şey görmezdi. Yapma Dursun Çavuş dedim. Dinletemedim. Vardım duvarı öptüm. Bitse ya... Bu kez tutturdu eşeğin bilmem neresini öpeceksin diye. Dursun Çavuş yapma etme... Bize yakışmaz gayrı dedim. Genç olsam neyse... Çoluk çocuğa karıştım gayri. Ne dediysen dinletemedim. Sıkılmış bunalmış acısını çıkaracak anladım. Benim de inadım tuttu bu kez. Dayattım ben de, öpmem diye... Öpmedim. Dursun Çavuş bindiydi üzerime. Vur ha vur, vur ha vur... Saçlarım şöylecene elinde kaldıydı. Öpmedim ama... Dursun Çavuş dövmeden yoruldu. Öpmedim. Kaynanam yetiştiydi. Kötü adam değildi ya, ille dellendi mi... Karı kısmı zayıf olduğundan güçsüz olduğundan erkekler öfkelerini bizden alırlar kızım. Erkek kısmı sıkıldı mı karı döver. (s.119)

Bütün yaşamı baskı ve dayakla geçtiği için “Şehirli erkekler de karı döver a kızım. Ne sanıyorsun... Bakma sen onların uslu durduklarına. Döverler. Ben biliyorum. O da hırsını alacak bir yerden” (s.119) diyen Gülsün Ana’nın bu durumu kanıksadığı ve yaşamın olağan bir parçası olarak algılamaya başladığı görülmektedir.

Kadınların karşı karşıya kaldıkları baskı ve şiddeti kabullenmelerine şiddetle karşı çıkan Köksal, bu durumun eğitim ve iş olanaklarından kaynaklandığını düşünür. Kadınların kendi ayakları üzerinde durmasının ancak eğitimle mümkün olacağına, meslek sahibi ve kendi ayakları üzerinde durabilen kadınların ise daha güçlü olduklarına ve kendilerini ezdirmediklerine inanır. Köksal bu düşüncesini kanıtlamak amacıyla göç ve hızlı kentleşmeye bağlı olarak kentlerde bakıcılık, gündelikçilik ve kapıcılık gibi düşük ücretli iş kollarında çalışan, herhangi bir mesleki vasfa sahip olmayan, eğitimsiz kadınların yaşamlarına Bedriye (“Besleme”), Hasibe (“Bir Diploma Töreni”), Gülsün Ana, Güllü, Hatice, Ayten (“Yollar Tükendi”), Cemile (“Uzaklar”) gibi karakterler aracılığıyla odaklanır.

Yokluk, yoksulluk, çaresizlik, cehalet, baskı, şiddet ve sömürünün odağında ortak bir kaderi paylaşan, oldukça zor yaşam koşullarıyla mücadele eden bu kadınlar yaşamın kıyısında, ümitsizliğin pençesinde kıvrılmaktadırlar. Örneğin kocasının kapıcılık yaptığı apartmanda gündelikçi olarak çalışan Bedriye’nin o kadar zor bir hayatı vardır ki yaşadığı olumsuz koşullardan uzaklaşmak için öteki dünyada, cennette sahip olabileceklerini hayal ederek biraz olsun nefes alır:

Bu dünyada içinin çekip de alamadığın ne varsa. Aklına gelir gelmez önünde. Hiçbir iş yok. Uyu istediğin kadar. Ellerin pamuk gibi... Bu dünyada acı çeken kuluna, orada her bir istediğini verecek kurban olduğum Rabbim... Yorulmak yok... Ağrı sızı yok... Üşümek yok. Dayak yok... Dinleneceksin... (“Besleme”, s.17).

Köksal’ın oyunlarında gördüğü baskı ve şiddet yüzünden hayatı alt üst olan bir diğer karakter Sacide, ezilen, baskı ve şiddet sarmalında insani haklarından mahrum bırakılan tüm kadınları temsil eden simge bir karakterdir. Kentin kenar mahallelerinin birinde ağabeyinin baskısı yüzünden hapis hayatı yaşayan Sacide, evlenip bu hayattan kurtulmak ister ancak evlilik hayatında da umduğunu bulamaz. Yeteri kadar tanıma fırsatı bulamadan evlendiği için kocası tarafından sürekli aşağılanan türlü hakaretlere maruz kalan Sacide evliliğinin yedinci ayında aldatıldığını öğrenince dünyası başına yıkılır.

1.4. Kültür Çatışması ve Değer Yitimi

Kültür, “herhangi bir sosyal birimin, dış çevresine uyum ve kendi içinde bütünleşme sürecinde ortaya çıkan problemlere hâkim olma ve ihtiyaçlarını giderme çabası sırasında gelişen, geçerliliği ve devamlılığı belli bir zaman sürecinde kanıtlanmış olan, gruba yeni girenlere de algılama, düşünme ve hissetme biçimleri olarak aktarılan, maddi ve maddi olmayan yaşam biçimlerini bilinç ve bilinçaltı düzeylerinde etkileyen varsayımlarla bu varsayımların tamamıdır.” (Bozkurt, 1996: 90) Bu tanımdan hareketle sosyal bir grubun var olmasını sağlayan kültürün aynı zamanda değerler sistemini, duyuş ve düşünüş biçimini, maddi ve manevi özelliklerin tamamını belirleyen bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Toplumsal bir kimliği de ifade eden kültürün oluşması için oldukça uzun bir zaman dilimine ihtiyaç duyulur. Ayrıca kültür, tarihsel seyir içerisinde kendine özgü bir devinimle kuşaktan kuşağa aktarılırken bir miktar değişimler de gösterebilir. Bu olağan değişimler toplumsal hayatın işleyişini ya da yapısını bozacak nitelikte olmadığı için kültür insanın doğal ve toplumsal çevresinde egemenliğini sürdürmeye devam eder. Ancak kültürün bu doğal döngüsünü bozan etkenlerin başında göç olgusu gelmektedir. Göç sonucunda kendi kültür ikliminden ayrılan bireyler, kuşaklar boyu aktarılan doğal döngünün de dışına çıktıklarından kendilerini yeni ve oldukça kapsamlı bir kültürel değişim/dönüşüm sürecinin içerisinde bulur. Bilindiği üzere kültür değişmesi, “bir toplumun siyasi yapısında, idari kurumlarında, toprağa yerleşme ve iskân tarzında, inanç ve düşünlerinde, bilgi sisteminde, eğitim kurumlarında, kanunlarında, maddi araç ve vasıtalarında, iktisadi hayatın dayandığı tüketim maddelerinin kullanımında az çok meydana gelen değişimleri içerir” (Anıl, 2011: 15).

Toplum bilimciler her kültürün kendi doğal döngüsünde öngörülebilir değişimler yaşamasını zaruri ve doğal karşılamaktadır. Ancak göç sonucunda yer değiştiren bireylerin oldukça kısa bir sürede alışkın olduklarından çok farklı bir kültür iklimine dâhil olması çoğunlukla çatışmaya neden olur. Kısaca “birbiriyle uyuşmayan ilgileri, bakış açıları, geçmişi ve amaçları olduğunu fark eden, birbirine bağlı iki grup arasındaki şiddetli görüş ayrılığı süreci” (Asunakutlu, 2004: 36) olarak tanımlanan kültür çatışması kavramı, görüş ayrılıklarını, uyuşmazlığı, farklılaşan amaçları, değişen değer yargılarını kapsadığından göç eden sosyal grubun birlikteliğini olumsuz etkilemektedir.

Grup bireyleri arasında çatışmaların yaşanmasına ve özellikle genç kuşakların sahip oldukları değerlerden uzaklaşarak hâkim kültürün değerlerini benimsemesine neden olur.

Kültür çatışması konusunu köyden kente göç bağlamında ele alan Köksal, kırsal kesimden kentlere göç eden kişilerin merkezi/hâkim kültür karşısında yaşadıkları derin çatışmaları gözler önüne serer. Örneğin köyden Ankara'ya göç etmiş bir aileyi konu alan "Uzaklar" adlı oyunda kızlarının okulun düzenlediği gezi ile deniz kenarına gidecek olması tartışmaya neden olur. Bunun üzerine babanın sarf ettiği sözler, ailenin içinde bulunduğu kültür çatışmasının boyutlarını ortaya koyması açısından önemlidir:

DURSUN — Doğruyu yanlış bulmak kolay da sanki. Şu koskoca Ankara'da neyin doğru neyin yanlış olduğunu bilmek, saç kılından halı dokumaktan zor. Kızını okutmak doğru, kızının erkeklerle aynı sırada oturması yanlış. Kente göçmek doğru, kızının başını örtmek yanlış, kızını denize yollamak doğru denizde yüzdürmek yanlış. Köyde yaşaması ne kolaydı. Babadan gördüğün bir doğru vardı. Bitti gitti. Burada her gün yeni bir şey çıkıyor. Doğru mu yanlış mı? Nereden bileceksin? Düşün bakalım Dursun Efendi. Düşün de bul bulabilirsen. (s.42)

Köksal'ın köyden kente göç sonucunda ortaya çıkan kültür çatışması ve değer yitimine dikkat çektiği diğer bir oyunu "Yollar Tükendi"dir. Bu oyunda geleneksel kültüre bağlılığıyla dikkat çeken anne dışında kalan aile bireyleri, şehre gelir gelmez kültür şoku yaşar. Bu durumu fark eden anne "Vay şehirliler vay... Çok tez şehirli olmaya özendiniz. Şehirliler gibi masada ekmek yemeye kalktınız ya... Daha kıcınızı koyacak yeriniz yok. (...) Hepinizin akli başka yerde. Güllü esvap derdinde, süs derdinde... Mıstafa dersen Ayten kızın peşinde. Sana gelince... En çok sen değiştin Mırtaza... Konuşman aynı şehirliler gibi oldu. Boyunbağı takıyorsun? Arkadaşlarının hepsi şehirli. Aslının köylü oluşuna hayıflanıyorsun besbelli. Artık saz ne çalmıyorsun. Ne güzel çalardın..." (s. 98-100) sözleriyle çocuklarını uyarmaya çalışır. Ancak şehre taşınmalarının söz konusu olduğu ilk andan itibaren çocuklarının özlerini yitirmesinden korktuğunu söyleyen anne, korkularının gerçekleştiğini görünce isyan eder:

GÜLSÜN ANA — Babasız büyüttüm sizleri. Hem ananız hem babanız oldum. Sözümlü dinlerdiniz eskiden. Şimdi diklendiniz. Hiç biriniz kötü değilsiniz. Bana karşı gelmiyorsunuz ama kendi bildiğinizi yapıyorsunuz. Hepiniz şehirli olmaya özendiniz. Köylü olduğunuza utanıyorsunuz. Köyünüzü istemiyorsunuz gayri. Unuttunuz bile köyü... (s.117)

1.5. Geleneksel Yaşam ile Modernlik Çatışması

Ülker Köksal, köyden kente yapılan yoğun göçler sonucunda Türk toplumunun gelenekler ile modern yaşamın kalıpları arasına sıkıştığını düşünür. Bu arada kalmışlığı, göç eden ailelerin kentlerin kenar mahallelerine sıkışarak kentin sosyo-kültürel atmosferinden, eğitim olanaklarından yeteri kadar yararlanmalarına, alışkın oldukları yaşam biçimini sürdürmeye devam etmelerine bağlar. Köksal özellikle yaşlı nüfusun geleneksel yaşam biçimini sürdürme, değişime kapalı olma yönünde gösterdikleri kararlılığın gelenek ve modernlik ikilemini derinleştirdiğini iddia eder.

Ona göre geleneksel yapıya sahip toplumlarda kültürün taşıyıcılığı görevini kadınlar üstlendiği için bu çatışmalı durumun odağında yine kırsal bir bölgede doğup şehre göç eden kadınlar bulunur. Bu kadınların sahip oldukları geleneksel kimliği sonraki kuşaklara aktarma isteği, köylü-kentli çatışmasını daha yoğun bir şekilde hissetmelerine ve kentte doğup büyüyen çocuklarıyla çatışma yaşamalarına neden olur.

“Bir Diploma Töreni”nde çocuklarının gerisinde kaldığını kabul eden Hasibe, yaşadıkları çatışmanın nedenini eğitim konusunda kendini geliştirememesine bağlar:

Çocukların dördü de burada doğdu. Onlar kentli. Bizim gibi değiller. Bu yüzden de analarını babalarını pek beğenmezler. Hani ne derler... Kestane kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş. Haksız da değiller hani... Bizler cahil sayılırız. Hele benim okumam yazmam bile yok. Öğrendim az biraz. Büyük yazıları okuyordum bir zamanlar. Büyük harfleri... Sonra unuttuverdim. Kimse benden okuma yazma beklemiyor ki. İş bekliyor. (s.8)

Anne her ne kadar yaptığı yanlışlığın farkına varmış olsa da ailenin içinde bulunduğu durum, çocuklar için geri döndürülemez noktadır. Ailenin en büyük kızı (Pervin), ailesi ile arasındaki uçurumun asla kapanmayacağına inandığı için ailesini yok sayma noktasına gelmiştir:

Onların beni aşağıya çekmelerine asla izin veremem. Onların değerlerini, yargılarını benimser, onlara boyun eğersen bir adım bile ilerleyemem. Yalnız aklımla değil, yüreğimle de bu çevreden uzak olmak istiyorum. Arkadaşlarımı hep kent kökenli, aydın kesimdekilerden seçtim. Bana bir şeyler katacak insanlarla ilişki kurmak isterim. (s.23)

Benzer bir duruma “Uzaklar” adlı oyunda dikkat çeken Köksal, geleneksel yaşam ile modernlik çatışmasının çok ciddi sonuçlar doğurabileceğinin altını çizerek, bu oyunda geleneksel yaşamın sözcülüğünü yapan anne (Cemile) kız çocuklarının okumasına karşıdır. Bu nedenle Cemile ‘keşke bu da erkek olsaydı’ dediği kızının (Naile) eğitim hayatından vazgeçmesi için her şeyi yapar.

Cemile, okulun düzenlediği bir geziye katılan Naile’nin bir arkadaşının (Murat) evinde kaldığını öğrenince adeta kıyamet kopar. Art niyetleri olmayan Murat ve Naile sadece Mozart dinlemektedirler. Ancak anne ve babası eve öyle bir baskın düzenlemiştir ki Naile’yi intihara kadar sürükleyecek olayları başlatmış olurlar:

CEMİLE — Allah canını alsın senin. Allah kahretsin. Namusumuzu iki paralık ettin. Nasıl yaparsın bunu? Bir serseri ile aynı evde. Ne haltlar ettin söyle.

NAİLE — Anne... Baba... Yapmayın..

MURAT — Bakın yanıyorsunuz. Önce olanları dinleyin... Naile’nin hiçbir suçu yok. İnanın.

CEMİLE — Ne diye inanayım sana? Gözümün gördüğüne inanırım ben. Namus lekesi bu ama... Bunu senin yanına koymayız. Senin hesabın sonra görülecek. Önce kızım olacakla işim var. Yürü kız... Direnip durma. Yürü...

MURAT — Burada yalnız değildik ki... Annem de vardı evde. İçeride annem.

Durun çağırayım. O anlatsın size. Anne... Gelsene... Anne...

CEMİLE — Önce doktora gideceksin. Muayeneye.

NAİLE — Hayır. Anne... N’olur götürmeyin doktora. Baba... (s.68-69)

Oyunun bu bölümünde bir yandan Mozart yankılanırken Cemile’nin ‘namusumuzu iki paralık ettin’, ‘namusumuzu kirlettin’, ‘ailenin yüz karası’ şeklindeki haykırıışları gelenek-modernite ikilemini ortaya koymasından önemlidir. Cemile’nin kızını düşünmeyerek, onun söylediklerine inanmayarak ‘el âlem ne der’ düşüncesiyle kızını doktor muayenesine götürerek ‘kızının temiz olduğunu’ kanıtlamaya çalışması geleneksel algını ve normların birer tezahürüdür. Esasen Cemile’nin ferdi veya fevri bir davranış olarak değerlendirilebilecek bu tutumunda kolektif bir şuurun etkisinin de olduğu aşikârdır. Zira *Folkways* adlı yapıtında kültür unsurlarını irdeleyen W.G. Sumner, bu öğelerin bireysel ve toplumsal davranışları büyük ölçüde kontrol ettiğine; bu nedenle de değişimlerinin oldukça zor olduğuna işaret eder:

Görenekler bireyin, âdetler de toplumun alışkanlıklarıdır. Hayatın başlıca amacı yaşamak, varlığını korumak olduğuna göre de insanlar ilkin hareket eder, düşünce çok daha sonra gelir. Türü hareket biçimleri denendikten sonra en uygun olanlar kabul edilir. Onlar sık sık tekrarlanır. Böylece tekrar, bireyde alışkanlığı, zümrede âdeti doğurur. Bunlar bir kere belirdi mi, artık sonraki kuşaklar için bir buyruk, bir toplumsal kuvvet karakterini alır. Sonraki kuşaklar bunların nasıl doğduğunu, nereden geldiğini kestiremez. Bazen insanların istemleriyle, düşünceleriyle değişikliğe uğrayabilirler, ama bir dereceye kadar... (Akt. Kösemihal, 2002: 249-250).

Köksal, gelenek, görenek, geleneksel algı ve normların yüz yıllar boyunca oluşturulmuş kodlar olduğunun, miras olarak nesilden nesile aktarıldığının, sorgulanmaksızın kabul edildiğinin ve değişimlerinin oldukça zor olduğunun farkındadır. Ancak yazar, gelenek-modernite çatışmasının odağında geleneksel anlayışı sürdürmek isteyen kadınların olmasının kadın kimliğinin çağdaş bir konuma erişmesine engel olduğunu düşünür. Bu nedenle oyunlarında Hasibe, Cemile, Bedriye, Gülsün Ana gibi gelenekçi kadınların değişime direnç göstermesinin ve kız çocuklarını da aynı algı, çarpık toplumsal cinsiyet rolleri ve kolektif bilinç kodları ile donatmaya çalışmalarının tehlikelerine işaret eder. Örneğin ataerkil zihniyeti içselleştiren Gülsün Ana, doğacak bebeğinin kız olmasını istediğini söyleyen gelinini azarlayarak erkek çocuklarına daha çok değer verdiğini gösterir. Üstelik kocası öldüğü için evin en büyük erkeğini aile reisi olarak gördüğünü, bu nedenle de diğer çocuklarından daha değerli olduğunu söyler:

Hepiniz de ciğer yavrum... Biriniz ötekinden farklı değil ki... Ama... Memedim küçücük yaşla çok kahr çekti. Uğraştı didindi. Evin erkeği oldu. Hiç unutmam, rahmetli kayınbabanın öldüğü gündü... Memedim dediği ki... Ana evin erkeği benim bundan böyle. Sen hiç tasalanma. Küçücüktü daha. Sözünü de tuttu. Memedim gönül hatır bilir. Karıncayı incitmez. (“Yollar Tükendi”, s.67-70)

Gölsün Ana'nın geleneksel yönünü ortaya koyan tek davranışı erkek çocuklarını kızlardan daha üstün görmesiyle sınırlı değildir. Kızının kendinden küçük kardeşiyle tartışması üzerine "Sus kız... O ne biçim laf? Mırtaza senin ağan. Nasıl karşı çıkarsın ona? Ağan değil mi karışır elbet"; kocası tarafından dövülen kızına "Kocan değil mi kız? Döver de sever de... Sen şükret nikâh ettiğine. Onca dolaştın. Kendin vardın adama... Şimdi neye ağlıyorsun?" (s.77-119) demesi Gölsün Ana'nın kentte yaşamasına karşı kırsal zihniyeti sürdürdüğüünün önemli göstergeleridir.

SONUÇ

Oyunlarında toplumsal açıdan sorun teşkil eden çok sayıda soruna değinen Köksal, günümüz toplumlarının karşı karşıya kaldığı önemli problemlerden biri olan göç konusu da es geçmemiştir. Köksal, bu konuyu köyden kente göç bağlamında ele alarak göç eden kişilerin karşı karşıya kaldıkları yoksulluk, psikolojik baskı, aile içi şiddet, kültür çatışması, değer yitimi, dışlanma, geleneksel yaşam ile modernlik çatışması gibi sorunlara değinmiştir.

Köksal'a göre köyden kente göçün en önemli sebebi, kırsal bölgelerde refah seviyesi oldukça düşük olan ailelerin kentlerin ekonomik olanaklarından yararlanma isteğidir. Ancak daha iyi bir yaşama kavuşma istekleri gerçekleşmeyen bu kişiler, göç ettikleri yerlerden daha kötü yaşam koşullarıyla mücadele etmek durumunda kalır. Çoğunlukla kentlerin kenar mahallerinde, gecekondular ya da apartmanların kapıcı dairelerinde yaşayan bu kişilerin vasıflı işçi sınıfına girmedikleri için bakıcılık, hizmetçilik, gündelikçilik, kapıcılık, hamallık, işportacılık, inşaat işçiliği gibi düşük ücretli iş kollarında çalışmak zorunda olmaları yoksulluklarının artmasına ve kent yaşamına tutunamamalarına neden olur. Gerek yoksulluk gerek değişime direnç gösterilerek kent yaşamına uyum sağlanamaması ve geleneksel yaşam biçiminin sürdürülmesi köyden kentlere göç edenlerin sosyal dışlanmayla karşı karşıya kalmalarına, ötekileştirilmelerine neden olur.

Yoksulluk, sosyal dışlanma gibi sorunların üstesinden gelemeyen bu ailelerde sosyal denetim mekanizmalarının yeterli oranda işletilememesi baskı ve şiddet gibi problemlerin baş göstermesine neden olur. Bu tip ailelerde yaşanan baskı ve şiddeti cehalet, geleneksel kalıplar, toplumsal normlar ve ataerkil toplum yapısına bağlayan Köksal, bu durumdan en çok kadın ve çocukların etkilendiğini belirtir. Ayrıca köyden göç etmiş ve geleneksel değer yargılarıyla yetişen kimi kadınların baskı ve şiddeti kabullenmelerine karşı çıkarak bu sorunun çözümünün eğitimden geçtiğini ifade eder.

Köyden kente göç sonucunda ortaya çıkan kültür çatışması ve değer yitimine de dikkat çeken Köksal, göç eden ailelerde derin çatışmaların olduğunu, anne ve babaların uyum sağlayamadıklarını, çocukların ise kısa sürede sahip oldukları değerlerden uzaklaştıklarını vurgular. Bunun yanı sıra yazar, özellikle yaşlı nüfusun geleneksel yaşam biçimini sürdürme, değişime kapalı olma yönünde gösterdikleri kararlılığın kültürel çatışmaları derinleştirdiğini, çocuklarıyla ciddi sorunlar yaşamalarına neden olduğunu; gelenek ve modernlik ikileminin daha çok hissedilmesine sebebiyet verdiğini iddia eder.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Reşat ve Yusufoglu, Ö. Şükrü (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, C.1, S.1, ss. 76-117.

Anıl, Hatice Alev (2011). Kültürel Değişme Açısından Kuşaklar Arası Çatışma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta.

Asunakutlu, Tuncer ve Safran, Barış (2004). “Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Çatışmalara Yönelik Bir Araştırma”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.6, S.1, s.26-49.

Bozkurt, Tülay (1996). “İşletme Kültürü”, *Endüstri ve Örgüt Psikolojisi*, (Editör: S. Tevruz), Türk Psikologlar Derneği ve Kal-Der Yayını, Ankara.

Çakır, Özlem (2002). Sosyal Dışlanma, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.4, S.3, s.83-104.

Emiroğlu, Kudret vd, (2003). *Antropoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Erman, Tahire (1996). Kentteki Göçmenin Bakış Açısından Kent/Köy Kimliği ‘Niçin Köylüyüz Hâlâ?’, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C.51, S.1, s.289-304.

Ersoy, Melih (2005). Türkiye’de İç Göçlerin Yarattığı Toplumsal Sorunlar, TMMOB Toprak Reformu Kongresi, Ankara, ss.303-311.

Fichter, Joseph (1996). *Sosyoloji nedir?*, Nilgün Çelebi (Çev)., 3. Baskı, Ankara: Atilla Kitabevi.

Güreşçi, Ertuğrul (2011). Kırsaldan Kente Göç Edenler Üzerine Bir Araştırma: Kemalpaşa-İspir Örneği, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4/7, s.107-122.

Köksal, Ülker (1975). Oyun yazarının topluma karşı sorumlulukları ve tiyatrunun toplumsal sınırları. 1-25. (Yazarın Türk Tiyatro Kongresi için hazırladığı bu bildiri, yazarın kişisel arşivinden alınmış bir belgedir.)

Köksal, Ülker (1994). *Toplu oyunlar 2* (Sacide, Yollar Tükendi, Ademin Kaburga Kemiği, Gün Dönerken). İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.

Köksal, Ülker (1999). *Toplu oyunlar 3* (Besleme, Önce Sevgi, Dünyanın Yaşlı Çocukları). İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.

Köksal, Ülker (2002). *Toplu oyunlar 1* (Uzaklar, Bir Garip Oyun, Karanlıkta İlk Işık (Kubilay), Sevdalı Fidanlar). İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.

Köksal, Ülker (2010). *Toplu oyunlar 5* (Bir Diploma Töreni, Karagöz Trafikte). İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.

Kösemihal, Nurettin Şazi (2002). *Sosyoloji tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Taş, H. Yunus ve Özcan, Selami (2013). Türkiye’de İç Göçün Yoksulluğa ve İstihdama Etkileri, Beykent Üniversitesi, International Conference Eurasian Economies, St.Petersburg, Rusya.

TÜİK 2017 <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27587>

World Health Organization (WHO) (2005). Multi-country study on women’s health and domestic violence against women: initial results on prevalence. Geneva: Health Outcomes and Women’s Responses.

Yalçın, Cemal (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yıldırım, Kazım (2011). Göçün Aile Üzerindeki Etkisi, ICANAS 38. (10-15 Eylül 2007 Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, C.1., s. 965-978.